

УДК 327.608

АҚШ-ТЫҢ АТР-ДАҒЫ МҮДДЕЛЕРІ

Сейтказинов Роллан Канатулы

rollan.seitkazinov373@mail.ru

Халықаралық қатынастар мамандығының 2-курс студенті,

Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ, Нұр-Сұлтан, Қазақстан

Ғылыми жетекшісі – Джумадилова Г.М.

Америка Құрама Штаттары (қазіргі әлемдік және аймақтық көшбасшы) Азия-Тынық мұхиты аймағын ХХІ ғасырда өзінің сыртқы саясатының негізгі бағыты етіп сайлады. Вашингтонның Тынық мұхиттағы саясатының мақсаты - Қытайдың өсіп келе жатқан ықпалында ("көтерілу") әлемдік үстемдікті сақтау. Президент Б.Обаманың айтқанындай, Америка Құрама Штаттары "Американың жетістігі, аймақтағы елдердің экономикалық өсуіне байланысты" екенін түсініп, Азия - Тынық мұхиты аймағында көшбасшы болуға дайын деген. Бұрынғы Мемлекеттік хатшы Х. Клинтонның айтуынша Америка Құрама Штаттары АТР аумағына "динамикалық экономикалық серіктес ретінде қалдыруы және әскери тұрақтылықты қамтамасыз етуі керек" [1].

Бүгінгі таңда АҚШ өзін Азия-Тынық мұхиты аймағында жұмысшылар мен бизнеске пайда әкелетін негізгі сауда және инвестициялық серіктес, инновация көзі ретінде көрсетеді. Олар жыл сайын 350 мың азиялық студенттерді қабылдайды, "ашық нарықтардың көшбасшысы және әмбебап адам құқықтарының қорғаушысы" деп өздерін көрсетеді. Американың он ірі сауда серіктестерінің алтауы АТМӨ-де (Канада, ҚХР, Жапония, Корея республикасы, Мексика, Гонконг) орналасқан. Мемлекеттік департаменттің мәліметтері бойынша, 2009-2012 жж. АРЕС елдері американдық тауарлардың жалпы экспортының 60% - ын және американдық жеке қызметтердің экспортының шамамен 40% - ын импорттады, шамамен алты миллион американдық жұмыс орындарын қолдады [2].

Бүгінде АТМӨ-де АҚШ үшін ХХІ ғасырдың басты сын-тегеуріндері шоғырланған: Қытайдың өрлеуі, Үндістанның өскелең ықпалы, ҚХДР тарапынан ядролық қауіпмен байланысты өңірлік тұрақсыздық. Мұның бәрі Вашингтонды өзінің дәстүрлі саяси одақтарын нығайтуға ғана емес, сонымен бірге АТР-дағы жаңа серіктестерді іздеуге мәжбүр етеді. Олардың бірі Ресей болуы мүмкін. Өз кезегінде, Ресейдің Азия - Тынық мұхиты аймағындағы орны мен рөлі Америка Құрама Штаттарының Тынық мұхитына байланысты.

АҚШ-тың АТМӨ-дегі Ресейге қатынасын парадоксальды деп сипаттауға болады. Бір жағынан, Вашингтон Ресей мен Америка Құрама Штаттары ортақ шекарасы бар азия - тынық мұхит аймағындағы ең жақын көршілер екенін түсінеді, ал Ресейдің Қиыр Шығысы (Тынық мұхиты Ресей) және Американың сыртқы жағалауы соңғы 20 жыл ішінде тұрақты, бірақ өте тегіс емес, экономикалық, саяси және гуманитарлық байланыстарды қолдайды. Екінші жағынан, АҚШ өзінің сыртқы саясатының Азия - Тынық мұхиты контекстінде Ресейді ешқашан айтпайды.

Сурет 1. АТР аумағындағы елдер [6].

АҚШ-тың АТР аумағындағы мүдделері SWOT-анализ

Күшті тұстары	Әлсіз тұстары
----------------------	----------------------

1. Аймақтық қауіпсіздік және тұрақтылық.

Америка Құрама Штаттары өз елінің, одақтастарының қауіпсіздігіне, сондай-ақ осы аймақтағы тұрақтылыққа мүдделі. Атап айтқанда, бұл сөздердің расталуы АҚШ-тың Тынық мұхиты қолбасшылығын (USPACOM) күшейту мақсатында АҚШ-тың әскери күшін қайта бөлудің тұрақты бағыты болып табылады.

2. Одақтастармен және аймақтағы АҚШ-тың жаңа серіктестерімен әскери-саяси және экономикалық байланыстарды нығайту.

АҚШ-тың Азия-Тынық мұхиты аймағының қауіпсіздігі мен тұрақтылығын сақтауда жетекші рөл атқаруға деген ұмтылысы. АТР аумағындағы елдерге арзан қару сату, Жапониямен ПРО ны сынау, Тайвань, Сингапур және т.б. АТР аумағындағы елдерге қаржылай көмектесу, олармен экономиканы құру.

3. NIMARS зымыран жүйелерін қолданған американдық-жапондық жаттығулар.

АҚШ қарулы күштері Жапонияның Окинава префектурасына NIMARS зымыран атуының реактивті жүйелерін орналастыруға ниетті және жаттығулар өткізді. 2021 жылдың маусым айының соңы мен шілде айының басында АҚШ Қарулы күштері мен Жапонияның өзін-өзі қорғау күштерінің "Шығыс қалқан" (Orient Shield) 36-шы бірлескен жаттығулары өтті. Олардың басты мақсаты – бөлімшелердің бірлескен іс-қимылдарын пысықтау, сондай-ақ "түрлі ортада" операциялар жүргізу

4. АҚШ-тың Тайваньдағы әскери мүмкіндіктерін күшейту.

АҚШ Тайваньға 6,5 млрд долларға қару сатты. АҚШ Тайваньға Patriot PAC-3 жүйесін жаңартуға арналған жабдықты 620 миллион долларға сатуға ниетті, деп хабарлады Пентагон. Аралды қолдау, оның ішінде әскери — американдық сыртқы саясаттың өзгермейтін бөлігі. Алайда, бұл

1. Әсер ету қиындығы.

Вашингтонға экономика, дипломатия және COVID-19 күресі арқылы Оңтүстік-Шығыс Азия елдеріне әсер ету қиын. Бүгінде Орталық Азия өзге бағытта жүріп жатыр. Өңірде ірі геосаяси ілгерілеу жүріп жатыр, оның нәтижесі еуроатлантикалық қоғамдастықпен байланыстардың әлсіреуі және Қытайдың ықпалы мен маңыздылығының күшеюі болады. Таяу болашақта Орталық Азия елдерінің саясат, экономика және қауіпсіздік салаларындағы басты әріптестері Бейжің мен Мәскеу болады: бұл Қытайдың өңірдегі басым экономикалық ықпалына және Ресейдің қалдықты болуына байланысты.

2. АҚШ тың әскери саясаты жағымсыз болуы.

2015 жылы АҚШ Қорғаныс министрі Эштон Картер "АТМӨ-де тепе-теңдікті қалпына келтіру" стратегиясын іске асырудың жаңа кезеңге өткенін және АҚШ Қорғаныс министрлігі өзінің күш-жігерін одақтар мен серіктестіктерді тереңдетуге, Қарулы Күштерді орналастыруды оңтайландыруға бағыттайтынын мәлімдеді.

Мұндай бағыт өңірдегі бейбітшілік пен ынтымақтастық міндеттеріне тікелей қайшы келеді. АҚШ-тың мұндай саясаты Ресей мен Қытайға ұнамайды.

3. Ресейдің ПРО ға наразылығы.[5]

Ресейдің ПРОға наразы болуы. АҚШ Ресей, Қытай, Иран және Солтүстік Кореяның зымырандық-ядролық әлеуетіне қауіп-қатердің негізгі көздері болып саналады. Азия – Тынық мұхиты аймағында АҚШ-тың аймақтық жүйесін құруға аймақтағы одақтастары-Австралия, Оңтүстік Корея және Жапония белсенді қатысады, сонымен бірге аймақтағы әскери-стратегиялық

<p>Вашингтон мен Пекиннің қазірдің өзінде күрделі қарым-қатынасын одан әрі нашарлатады. Батыста олар Қытайдың Тайваньға ықтимал шабуылы туралы жиі айтады және сарапшылардың пікірінше, бұл жағдайда Арал өз тәуелсіздігін қорғау үшін ештеңе істей алмайды.[7]</p> <p>5."Транстынықмұхиттық әріптестік"</p> <p>Азия-Тынық мұхиты өңірінің 12 елі арасындағы преференциялық сауда келісімі, оның мақсаты тарифтік кедергілерді азайту, сондай-ақ еңбек құқығы, экология, зияткерлік меншік және басқа да бірқатар салаларда қатысушы елдердегі ішкі ережелерді реттеу болып табылады. АҚШ стратегиясы негізінен басқа елдерді қолдау мақсатында бірлестіктерді ұйымдастыруға емес, белгілі бір экономикалық пайда мен дивидендтер алуға бағытталған.[6]</p>	<p>кеңеюін ҚХР-ның өсіп келе жатқан әскери және экономикалық қатысуына қарсы арттырады. Мәскеу бағдарламаның тұрақсыздандыратын сипатын көрсетеді, Еуропа мен Азия-Тынық мұхиты аймағында американдық ПРО объектілерінің пайда болуын оның қауіпсіздігіне тікелей қауіп ретінде қарастырады.</p> <p>4.Тайваньдағы әскери өндірістерге ҚХР тарапынан санкциялар қолдану.[3]</p> <p>АҚШ тан Тайвань қару сатып алғаны үшін ТАйваньға Қытай санкция қойды. Қытай АҚШ-ты Тайваньға американдық қаруды сату туралы келісімді тез арада жоюға шақырды , бұл Қытай үкіметінің пікірінше, аралдағы сепаратистік көзқарасты жылытуы мүмкін. Қытай СІМ өкілі Вашингтонды келісімнен бас тартуға және "біртұтас Қытай қағидасына адал болуға" шақырды.Канның айтуынша, АҚШ-тың шешімі президент Дональд Трамп пен ҚХР Төрағасы Си Цзиньпиннің биылғы сәуірде Қытайға сапары кезінде қол жеткізген келісімін бұзады.</p> <p>Кан сонымен бірге американдық кемелерге қазір Америка Сенаты арқылы өтетін Тайвань порттарына кіруге мүмкіндік беретін заң жобасын сынға алды.</p>
<p style="text-align: center;">Мүмкіндітері</p>	<p style="text-align: center;">Қауіптер</p>
<p>1.Әскери-техникалық ынтымақтастықты кеңейту перспективалары.</p> <p>Жалпы, АҚШ-тың АТМӨ-дегі альянстар жүйесі түзетілді. Біріншіден, АҚШ-тын сыртқы және әскери стратегиялары одақтастардың мүдделеріне толық саяси мойындау мен қолдау көрсету үшін сәйкес келді. Екіншіден, АҚШ қарулы күштерін орналастыру негізінен одақтас базаларға және тиісті материалдық-техникалық қолдауға байланысты. Сонымен, саяси келіспеушіліктерге, экономикалық</p>	<p>1.Қытайдың күшеюі.</p> <p>АҚШ-қа қарсы бағытталған саясаттың ұстанудың арқасында Қытайдың экономикасының өсуі. АҚШ Қытайды кез-келген уақытта әлемде жетекші орынға ие бола алатын маңызды стратегиялық бәсекелес ретінде қарастырады. Осыған байланысты американдық саясаткерлер Қытаймен өзара іс-қимыл стратегиясын және оны болдырмау жолдарын әзірлеуде. АҚШ-та ҚХР-мен байланысты мәселелер</p>

проблемаларға және жаһандық қауіпсіздікке төнетін түрлі қауіп-қатерлерге байланысты АҚШ Әскери-теңіз күштерінде Қарулы Күштердің шектеулі әлеуетін орналастыра алады. Осылайша, АҚШ-тың одақтастарына әскери инвестицияларды ұлғайту, одақтастарымен бірлесе отырып, жауынгерлік дайындық пен жауынгерлік әлеуетті нығайту қажет екендігі айтылды.

2. "Интеграцияланған тежеу" жүйесін құру.

Азия-Тынық мұхиты аймағында Қытайға қарсы одақтар құру және нығайту. Ақ үй Пекинді ұстап, оған қысым көрсете алатындай етіп көрсетуге ниетті. Сонымен бірге, американдық тарап Қытайдың супер держава емес екенін көрсетуге тырысады, өйткені американдықтар оның шекараларында жаттығулар ұйымдастырып, ҚХР — ға жақын орналасқан экстерриториялық әскери базаларын қолдана алады. Шын мәнінде, Вашингтон қазір демонстрациялық іс-шаралар өткізіп жатыр, оның мақсаты Қытайдың жағдайға әсер ету мүмкіндігі жоқ екенін көрсету

3. КХДР-дің "ядролық бағдарламадан" бас тартуы.

Пхеньянның (КХДР) "ядролық бағдарламасының" проблемасы маңызды болып табылады, ол халықаралық институттардың (БҰҰ ҚК) немесе жекелеген мемлекеттердің (АҚШ, Оңтүстік Корея және Жапония) барлық санкцияларына қарамастан, өзінің ядролық қуатын батыл дамытуға ниетті. Белгілі бір мағынада, КХДР – дің "ядролық бағдарламасы", мысалы, Солтүстік Кореяның тікелей көршілері-Корея Республикасы мен Жапонияға қарағанда, Америка Құрама Штаттары үшін онша маңызды емес. Алайда, соңғылардың Вашингтонмен тығыз әскери-саяси қарым-қатынасын ескере отырып, АҚШ үшін бұл проблема да назар аударатын нысанға айналады.

бойынша консенсус жоқ екенін атап өткен жөн, сондықтан Вашингтонның іс-әрекеттерінде жағдай мен жүйесіздік кейде байқалады. Бүгінгі таңда АҚШ-тың алдында Қытайдың агрессивті қарсылықтары мен оның экономикалық көтерілуінен максималды пайда алу үшін онымен ақылға қонымды ынтымақтастық арасындағы тепе-теңдік міндеті тұр. Қазіргі уақытта әлемдік держава мәртебесін жоғалту қорқынышы АҚШ-ты тек Қытайға ғана емес, сонымен бірге басқа елдерге, соның ішінде Америка Құрама Штаттарына да зиян келтіретін тосқауыл мен қарсы тұруға баса назар аударуға мәжбүр етеді.

2. Ресейдің Америкаға наразылық туғызуы.

Америка Құрама Штаттары Азия-Тынық мұхиты аймағын ХХІ ғасырдағы сыртқы саясатының негізгі бағыты деп жариялайды, Қытай аймақтық және әлемдік көшбасшының әлеуетін көрсетеді, Ресей өзін Азияның озық экономикаларымен лайықты интеграцияланғысы келетін ел ретінде көрсетеді.[5]

8>6 АҚШ-тың АТР аумағындағы мүдделері мен қызығушылықтарында күшті тұстары және мүмкіндіктері басым.

Көріп отырғанымыздай қызығушылықтары мен мүмкіндіктері тек қана әскери, күш қолдану жағынан асып жатыр. Осы анализден көріп отырғанымыздай АҚШ Қытай, Үндістан, Солтүстік Корея елдерін ұстап тұра алатындай, 'блок' құрайын деп жатыр, немесе құрды деп айтуға болады. Осы қауіпті елдерді ұстап тұруға АҚШ өзіне "жақын" "дос" елдерге қару-жарақ сатып, олармен экономикалық қарым қатынас жүргізіп, экономикасын көтеруге көмектесіп жатыр. Пхеньяның (КХДР) "ядролық бағдарламасының" проблемасы маңызды болып табылады, ол халықаралық институттардың (БҰҰ ҚК) немесе жекелеген мемлекеттердің (АҚШ, Оңтүстік Корея және Жапония) барлық санкцияларына қарамастан, өзінің ядролық қуатын батыл дамытуға ниетті. Белгілі бір мағынада, КХДР – дің "ядролық бағдарламасы", мысалы, Солтүстік Кореяның тікелей көршілері-Корея Республикасы мен Жапонияға қарағанда, Америка Құрама Штаттары үшін онша маңызды емес. Алайда, соңғылардың Вашингтонмен тығыз әскери-саяси қарым-қатынасын ескере отырып, АҚШ үшін бұл проблема да назар аударатын нысанға айналады.

Қытай өзінің әскери қатысуын Оңтүстік Қытай теңізінен тыс кеңейтеді. Қазір ол Оңтүстік Америка, Еуропа және Африкаға жақын аудандарды қамту үшін жаһандық ауқымда жұмыс істейді жауап ретінде Америка Құрама Штаттары зымыранға қарсы қорғаныс жүйелерін жетілдіруде және жоғары дәлдіктегі қаруды ұстамау шарасы ретінде дамытуда

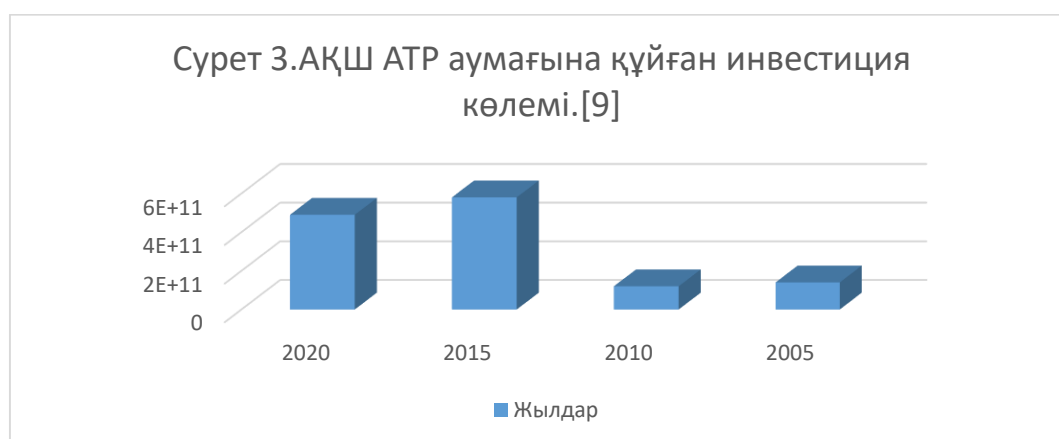
Қытай АҚШ-тың Азия-Тынық мұхиты аймағындағы одақтастарын өз жағына тартуға белсенді тырысуда. Бейжің Оңтүстік-Шығыс Азия мемлекеттерінің қауымдастығынан көрші елдерге басты назар аударады, өз жағалауларында дұшпандық коалицияның пайда болуына жол бермеуге тырысады. Сонымен бірге, АҚШ неғұрлым ауқымды жұмыс істейді және Австралияда гипердыбыстық қаруды орналастырып, Канббаррамен ҚХР-ны ұстап тұру үшін бірыңғай майдан жасайды.

АҚШ және оның одақтастары осы аймақты Қытайдың күшейуінен қорғаймыз, Қытайдың осы аймақтығы экономикалық, әскери өсуін одақ құрым әскермен тежейміз. Қытай үшін АТР аумағындағы елдер гүлдене алмай жатыр. Біз деп АҚШ тың одақтастары Жапония, Оңтүстік Кореяны, Тайвань, Ұлыбритания, Сингапур ды айтып тұр. Американың бүкіл АТР аумағындағы қимылдары, АТР аумағындағы елдердің тұрмысын көтері емес, олардың экономикасына көмектесу емес, олармен бірге серіктестік жүргізу емес, а тек қана Қытайды ұстап тұру. Қытай қауіпі Америкаға бірінші орында тұр. Егер АҚШ Қытайдың қасындағы мемлекеттерді өзінің одақтасы етсе, Қытайды басу, ұстап тұру оңайрақ болады. Өйткені егер де Қытай әскери іс-қимыл жасаса Американың АТР дағы одақтастары ол соққыны бірінші қабылдап, Қытайға қарсы әскери қимыл бастайды.

АҚШ-тың АТР аумағына құйған инвестиция бойынша СТАТ-анализ (2020 жылғы мәлімет бойынша).

2020 жылы АҚШ тың АТР аумағындағы инвестиция көлемі 1,4 трлн долларды құрады [9].

Бірінші диаграмма бойынша көріп отырғанымыздай АҚШ өзінің барлық инвестицияларын Қытайдың қасындағы мемлекеттерге құйды. Бұл елдерге инвестиция жай Қытайдың қасында тұрғаны үшін құйылған жоқ. Бұл мемлекеттермен АҚШ-тың әскери достастығы бар. Бір мемлекеттермен ПРО ракеталарын сынаған, ал бір мемлекеттерге мыңдаған қару жарак сатты. Бұл мемлекеттер АҚШтың Қытайды ұстап тұру саясатының бір бөлігі. Екінші диаграммадан көріп тұрғандай инвестиция көлемі тек қана өсіп келе жатқан. Бірақ 2020 жылы басталған коронавирус пандемиясынан инвестиция көлемі 8 пайызға азайды (2019 жылға қарағанда). Бұл инвестициялар мемлекеттерге көмек үшін берілмейді, а тек қана Қытай күшейе бастаған кезде, оның көрші мемлекеттері Қытайдың бейресми жауы АҚШ тың жағында болады. Бірінші соққыны сол мемлекеттер алып, АҚШ тың дайындалуына уақыт ұтып алуы керек.

Қорытындылай келе Азия-Тынық мұхиты аймағы (АТМӨ) Тынық мұхитының батыс бөлігіндегі немесе оған жақын орналасқан әлемнің бөлігі болып табылады. Бұл аймақ құрлыққа байланысты өзгереді, бірақ әдетте Шығыс Азияның, Оңтүстік Азияның, оңтүстік-шығыс Азияның және Океанияның көп бөлігін қамтиды. Азия-Тынық мұхиты аймағы өте үлкен: ол солтүстікке қарай Моңғолияға, оңтүстікке қарай Жаңа Зеландияға, шығысқа қарай

Океания аралдық мемлекеттеріне және батысқа қарай Пәкістанға дейін созылады. Ол сонымен қатар климат пен рельефтің алуан түрін қамтиды, тропиктен Арктикаға дейін, Гималайдан Маржан рифтеріне дейін. Азия-Тынық мұхиты аймағы бүгінде өте қуатты және серпінді экономикалық дамумен сипатталады; салыстырмалы саяси тұрақтылық; Жапония, Қытай, Оңтүстік Корея сияқты державалардың кешенді күшінің бір мезгілде өсуі және халықаралық қатынастардың көпполярлы жүйесінің қалыптасу тенденциясы.

Азия-Тынық мұхиты аймағы қазіргі уақытта негізгі және динамикалық экономикалық дамыған аймақ болып табылады, бұл болашақта әлемдік дамуда шешуші рөл атқаратын Азия-Тынық мұхиты аймағы. Бүгінгі таңда АҚШ Азия-Тынық мұхиты аймағындағы негізгі мақсаттарына АҚШ азаматтарының қауіпсіздігін, жергілікті нарықтарға қол жетімділікті және теңіз байланысының еркіндігін, аймақтағы күштердің тепе-теңдігін сақтауды, жаппай қырып-жою қаруы мен зымырандарды жеткізудің баллистикалық жүйелерінің таралуын болдырмауды, сондай-ақ демократия құндылықтары мен адам құқықтарын таратуды жатқызуға болатын жағдайға тап болды. XX ғасырдағы АҚШ саясаты туралы айтқанда, ол демократияны, қауіпсіздікті құруға және қолдауға бағытталған деп сенімді түрде қорытынды жасауға болады, сонымен қатар ядролық қару мен технологиялардың таралуын бақылау маңызды рөл атқарды.

Саясатқа қатысты Дж. Буш, ол терроризмге қарсы күреске арналды, алайда оның әкімшілігі сыртқы саясаттың басқа аспектілеріне назар аудармады деген жалған пікір бар. АҚШ бірнеше рет ұлы державалар соғысқа үнемі дайындалудың орнына бейбіт жолмен бәсекелесетін әлем құруға ниет білдірді. Бұл стратегияда айтылғандай, Қытай басшылығының бағытын мақұлдаумен бірге "экономикалық еркіндік ұлттық әл - ауқаттың жалғыз көзі екенін түсіне бастайды", Вашингтонның Қытайға деген мейірімділігі туралы айтады. Америка Дж. Буш-мл.әлемнің барлық елдерінде демократия мен экономикалық ашықтықтың дамуына ықпал етуге ниетті. Барак Обама бұрынғы әкімшілікке қарағанда Азияға көбірек көңіл бөлуге үміттен басқа, Азиямен қарым-қатынаста демократиялық партия саясаты мен өткен Демократиялық әкімшіліктерге қатысты кейбір азиялық күдіктерге тап болды. Әсіресе, бірақ тек қана емес, Жапонияда көптеген республикашылдар АҚШ одақтарына көбірек көңіл бөледі және кеңейтілген қорғаныстың сенімді жақтаушылары деп санайды. Жапон ғалымдары демократтар Қытайдың жақтаушылары, ал республикашылдар Жапонияның жақтаушылары деп жиі айтады (бұл идея АҚШ пен Жапония арасындағы қарым-қатынастағы ең үлкен соққы 1960 жылдан бастап Республикалық әкімшілік кезінде президент Ричард М.Никсон Қытайға қарай бет бұрған кезде болған).

1977 жылы Президент Джимми Картердің АҚШ әскерлерін Оңтүстік Кореядан шығару туралы асығыс шешімі туралы естеліктер бұл тұрғыда күдік тудырды. Трамптың Азия-Тынық мұхиты аймағындағы саясаты әлі де қалыптасу сатысында, ал кейбір нақты стратегияларды тұжырымдау қажет. АҚШ-тың Азия-Тынық мұхиты аймағындағы болашақ саясаты "Америка бәрінен бұрын" тұжырымдамасына баса назар аударады және негізгі және тиімді принциптерді, әсіресе республикашылдарды анықтайтын ережелерді ұстанады. Кейбір мүмкін тенденциялар назар аударуға тұрарлық.

Трампың Азия-Тынық мұхиты саясатындағы айқын мүдделері мен нақты мақсаттарына қарамастан, оның әсерін ішкі саяси поляризацияның, Азиядағы қиын жағдайдың және АҚШ-тың кең жаһандық стратегиясының әсерінен көруге болады.

Қолданылған әдебиеттер тізімі

1 <http://www.state.gov/r/pa/prs/ps/2012/09/197530.htm>

- 2 <http://www.state.gov/r/pa/prs/ps/2012/09/197530.htm>
- 3 <http://www.state.gov/p/eap/rls/rm/2013/02/205208.htm>
- 4 http://www.whitehouse.gov/sites/default/files/rss_viewer/national_security_strategy.pdf
- 5 https://www.interanalytics.org/jour/article/view/238?locale=ru_RU
- 6 <https://mgimo.ru/upload/2017/06/new-trends-in-pacific-rim.pdf>
- 7 <https://www.whitehouse.gov/>
- 8 <http://www.state.gov/secretary/rm/2012/09/197534.htm>
- 9 http://www.foreignpolicy.com/articles/2012/01/03/the_ivory_tower?page=full
- 10 <https://fb.ru/article/278990/atr---eto-cto-takoe-atr---rasshifrovka-istoriya-stran-atr>